

Калантай Сергій Гаврилович,
старший викладач кафедри кінорежисури та кінодраматургії,
народний артист України. Київський національний
університет театру, кіно і телебачення імені
І. К. Карпенка-Карого, Київ, Україна

Serhii Kalantay,
Senior Lecturer of the Film Directing and Film
Dramaturgy Department. I. K. Karpenko-Karyi
Kyiv National Theatre, Cinema and Television
University, Kyiv, Ukraine

УКРАЇНСЬКЕ КІНО В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Анотація. Мета статті – виявлення особливостей і викликів функціонування українського кінематографа під час війн (Першої, Другої світових, російсько-української війни з 2014 р.) та проведення паралелей між кіномистецтвом в означені періоди. **Методологія дослідження.** У роботі застосовані культурологічний, ретроспективний, історичний, аналітичний, методи; метод синтезу та узагальнення, порівняння та зіставлення. **Наукова новизна** статті полягає у проведенні паралелей між особливостями та викликами у сфері кіно в різні періоди ХХ та ХХІ століть. Таке вивчення питання функціонування кіномистецтва під час різних війн є широким та багатограним, що розкриває шляхи та глибини для подальшої його розвідки. Дослідження особливостей і викликів українського кіно в період війн здійснено згідно з періодизацією: I період – кінематограф у період Першої світової війни (1914–1918 рр.), II період – кіно у роки Другої світової війни (1939–1945 рр.), III період – кіно під час російсько-української війни з 2014 р. Спільними особливостями для українського кіно під час всіх означених періодів є інтенсифікація виробництва стрічок, розвиток жанру документального кіно, що розкриває хроніку через особисті історії бійців і простих людей, нові здобутки. Серед викликів, які ставали на заваді розвитку кіномистецтву, виявлено професійний кадровий голод через мобілізацію, мовне питання, високу вірогідність знищення матеріалів і неможливість знімати кіно через військові дії. Наведено приклади кіноробіт кожного періоду, які відповідають означеним особливостям і зроблено екскурс у витoki українського кінематографа. **Висновки.** Під час війн зростає важливість кіно, адже воно стає не лише елементом розваги, а й засобом фіксації історії та психологічної підтримки. Визначено, що вперше кінематографу надано роль маніпулятивного інструменту ще за часів Другої світової війни. Означена тема має масштабну історичну канву й варта більш поглибленого дослідження у подальших розвідках науковців.

Ключові слова: кіно, кіномистецтво, війна, кіностудія, сінематограф.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Загарбницькі дії агресора викликають відповідь як на полі бою, так і в тилу, зокрема, у сфері культури. Кожні соціально-політичні зміни сприяють рефлексії від митців, що проявляються як сплеск різних творчих проєктів, робіт, активностей. Кіноіндустрія не стає винятком під час жодної з війн, період якої збігається з часом існуван-

ня кіно, тому саме її особливості функціонування спричиняють актуальність теми дослідження.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Історії українського кінематографа присвячені праці Береста Б. (1962) Госейко Л. (2005) Ілляшенка В. (2004). Дорошенко А. у своїй статті дослідив образи війни в українському кінодокументі періоду 1920-х років (2014, ч. 1, с. 61-68). Аме-

риканські дослідники Т. Шоу і Д. Янгблуд (2010) приділяють увагу питанню значення культурного дискурсу в умовах війни. Комплексної розвідки, яка б об'єднувала інформацію щодо особливостей і викликів українського кіно впродовж трьох війн, не було виявлено, що підсилює важливість дослідження в наш час.

Мета дослідження – виявлення особливостей і викликів функціонування українського кіно під час війн (Першої та Другої світових, російсько-української війни з 2014 р.) та проведення паралелей між кіномистецтвом в означені періоди.

Виклад основного матеріалу. За часів існування українського кінематографа на території України відбулося три війни. Під час кожної з означених подій кінематограф переживав як втрати, так і здобутки, адже за висловом військового теоретика Карла фон Клаузевіца війна – це «акт насильства, у якому застосовуються вияви мистецтва і наукові досягнення» (Clausewitz, с. 66, EP). Мистецтво стало не лише рефлексією внутрішніх переживань митців на зовнішні події, а й засобом їх документації, фіксування особистих історій людей, які були в епіцентрі війн або в тилу. Крім того, війни спровокували появу та розкриття нових тем у мистецтві, таких як героїзм, трагедія війни, патріотизм і національна ідентичність.

Кінематограф з'явився в Україні наприкінці XIX ст. Покази попередників кіно здійснюють як вітчизняні, так і зарубіжні кіномеханіки та винахідники. Винахід братів Люм'єр швидко зацікавив українців, тому з'являється робота від першого оператора, який зафіксував апаратом Дж. Демені види Харкова та інших міст – винахідника та фотографа А. Федецького. У 1896 р. виходять на екран його стрічки «Джигітування козаків 1-го Оренбурзького козацького полку», «Відхід потягу від Харківського вокзалу», «Катання на Красній площі», «Хресний хід із Куряжа до Харкова», у 1897 р. – «Народні гуляння на Кінній площі», які демонструються не лише в Харкові, а й у Києві та Варшаві. Також слід згадати українського винахідника Й. Тимченка.

На початку XX століття кінематограф розглядається переважно як пересувне мандрівне явище. Показ кінострічок відбувається на ярмарках, атракціонах і цирках. Стаціонарні кінотеатри (ілюзії) відкриваються в Одесі, Харкові та Києві. Згодом їх кількість збільшується – до 35 в Києві та до 250 по всій Україні (Госейко, 2005, с. 9). Су-

провід кіно відбувається за допомогою оркестрів та артистів.

З 1910 р. отримав розвиток напрям комедії (оператори Д. Байда-Суховій, О. Олексієнко, О. Остроухов-Арбо). Серед них – стрічки «Як ковбаса та чарка, то й минеться сварка», «Кум-мірошник, або Сатана в бочці», «Сватання на вечорницях», «Жидівка-вихрестка», «Шельменко-денщик, або Хохол наступав», «Оце так поцілунок», «Красива жінка», «Невідчепливий чоловік», «Дачний муж» та ін. Паралельно відбувається фільмування виступів театральних труп. Наприклад, І. Спектор фільмує виступи театру М. Садовського з творами І. Тобілевича «Наймичка» та І. Котляревського «Наталка Полтавка».

Поступово відбувається відкриття вітчизняних кінофірм, які витісняють іноземні: Південноросійське кінематографічне акціонерне товариство «Шухлін, Сахненко і К° “Батьківщина”» («Облога Запоріжжя», «Любов Андрія», «Тарас Бульба»), анонімне товариство Френкеля (короткометражки), кіностудія «Експрес» (екранізація журналів, картина зі зйомками з аероплану), одеська кінофабрика «Мірограф» (комедії «Жилець із патефоном», «Спритний апаш», детективні драми «Одеські катакомби», «Трагедія одеської курсистки»).

Відштовхуючись від історичної хронології, подальший аналіз особливостей українського кіно в умовах війни проводитиметься за такою періодизацією:

I. Кіно у роки Першої світової війни (1914–1918 рр.).

II. Кіно у роки Другої світової війни (1939–1945 рр.).

III. Кіно під час російсько-української війни (з 2014 р.).

Розглянувши діяльність кіностудій, фабрик та інших осередків виробництва кіно в означені періоди, можна виокремити основні особливості, які є спільними для всіх періодів: інтенсифікація виробництва стрічок; розвиток жанру документального кіно, що розкриває хроніку через особисті історії бійців і простих людей; нові кіноздобутки.

Інтенсифікація виробництва стрічок. Здавалось, трагічні події, які часто ставлять на кін життя людей, мали б сприяти концентрації народу і митців, зокрема на процесі виживання. Але, як показав неодноразовий досвід життя українського культурного фронту під час війн, процеси зовніш-

ньої агресії викликають у культурно-мистецькому середовищі рефлексії, що проявляються в інтенсифікації творчих процесів. Зокрема, це стрілецькі пісні під час Першої світової війни, які продовжили свій розвиток у післявоєнній творчості українських композиторів – С. Людкевича, В. Барвінського, Л. Ревуцького; розквіт літературного мистецтва в період Другої світової війни у творчості українських літераторів – «Похорон друга» П. Тичини, «Данило Галицький» М. Бажана, збірки поезій В. Сосюри «В годину гніву» та «Під гул кривавий» і М. Рильського «Слово про рідну матір», «Світова зоря», його ж поема «Жага», літературні твори С. Олійника, І. Неходи, М. Шпака, М. Нагнибиди, С. Воскресенка, В. Бичка та ін.); розквіт різних форм жанрів живопису та графіки, відео та фотографії, art-street мистецтва, літератури та поезії, музики у часи російсько-української війни (творчість авангардиста живописця та графіка М. Вайсберга, відеороботи Даніїла Ревковського, Андрія Рачинського, Лії та Андрія Достлєвих та ін.). У кіномистецтві також відбувся сплеск виробництва продукції впродовж трьох означених періодів.

Перша світова війна. Попри те, що кінематограф тільки почав свій розвиток на території України та мав у своєму арсеналі примітивні з точки зору сучасної людини знаряддя для зйомки, на екрани вийшли стрічки «На полі бою», «Героїчний подвиг телефоніста Олексія Манухи», «Героїчний подвиг сестри-жалібниці Римми Михайлівни Іванової» (А. Варягін, 1914 р.), «Життя і смерть лейтенанта Шмідта» (Я. Посельський, 1905 р.), «Оборона Севастополя» (1911 р.), «Червоні дияволята» (1923 р.), «Савур-могила» та «ПКП» (1926 р.), «Червона калина» (1928 р.), «1924» та «Імперіалістична війна» (1929 р.) та ін.

Друга світова війна. У 1942 р. виходять «Бойові кінозбірки», кожна з яких містить романтизовані сюжети про героїв-воїнів. У цьому ж році з'являються повнометражні стрічки «Як гартувалася сталь» та «Олександр Пархоменко», які продовжують лінію громадянської війни крізь призму антифашистської боротьби. У 1943 р. відбувається переорієнтація ідеологічного героя фільмів з червоноармійців на партизан. Першим у цьому напрямі став фільм «Партизани в степах України» (реж. І. Савченко).

Російсько-українська війна. Впродовж 2013–2024 рр. на екрани вийшли такі кінострічки: «Додому» та «Міф» (2018 р.), «Крути» (2018), «Місто, в якому не ходять гроші» (2018 р.), «Мої думки

тихі» (2019 р.), «Я працюю на цвинтарі» (2022 р.), «Щедрик», «Памфір», «Мавка. Лісова пісня», «Люксембург. Люксембург» (2023 р.), «БожеВільні» (2024 р.). Яскравою ознакою того, що українське кіно має свій значний розвиток упродовж цього періоду є велика кількість українських кінофестивалів, які підтримують контент і можуть існувати завдяки продовженню діяльності кіноіндустрії. Кінофестивалі «Відкрита ніч», Одеський міжнародний кінофестиваль, Київський міжнародний кінофестиваль «Молодість», Харківський міжнародний фестиваль «Kharkiv MeetDocs», «Нове українське кіно», «Дні українського кіно» (Львів) та багато інших не перестають працювати протягом несприятливого для цього періоду, прагнучи популяризувати українське кіномистецтво.

Ще одним доказом щодо збільшення виробництва українського кіно є зріст зборів саме від цього контенту. Якщо до війни відсоток зборів від українського кіно коливався між 4 та 7%, то після 2022 р. він зріс до 27 % (*Мистецтво під час війни...* ЕР).

Розвиток жанру документального кіно, що розкриває хроніку через особисті історії бійців і цивільних людей. Події викладаються як через пряму хронологічну фіксацію героїв-сучасників, так і засобом звернення до історичних подій, їх героїв та епосу.

Пряма передача подій з поля бою покликана піднімати бойовий дух, надавати психологічну підтримку населенню, яке має усвідомлювати, що герої серед нас і кожен з них може стати борцем за свободу Батьківщини. Часи Першої світової війни не позначені виходом документального кіно, проте відомо про фронтові зйомки та документальну фіксацію боїв цього періоду. Під час Другої світової війни виходять картини «Битва за нашу Радянську Україну» (О. Довженко), «Райдуга» (реж. М. Донський, розкрито тему трагедії життя українського народу під німецьким ярмом. Картина викликає порив до боротьби та знищення ворога), кінохроніки «Радянська Україна», «Молодь України», «Піонерія», «Україна спортивна», «Україна сьогодні» (з 1931 р.). Популярності набувають документальні хроніки, які згруповані в одну картину. Приклад цьому – «День війни» (М. Слущкий), що об'єднав зафіксовані операторами в один день (13.06.1942 р.) сцени з 40 куточків країни як у тилу, так і на фронті.

Фільми останнього (1945) року війни тяжіють до документалізації пройденого кривавого шляху України у цій битві. Такими своєрідними щоден-

никами є стрічки «Країна рідна» (Г. Баласанян, Г. Зарганян, Л. Ісаакян), «Перемога на Правобережній Україні та вигнання німецьких загарбників за межі українських радянських земель» (О. Довженко), «Нескорені» (М. Донський).

У період російсько-української війни відзнято документальні стрічки «1941. Заборонена правда» (2013 р.), «Залізні метелики» (2014 р.), «Невидимий батальйон», «Іній» (2017 р.), «Донбас» (2018 р.), документальний альманах «Зошит війни» (2020 р.), «20 днів у Маріуполі» (2022 р.).

Звернення до подій історії використовувалося для наочної демонстрації наслідків певних вчинків з боку головного героя, який уособлював усе населення країни. В період Першої світової війни, крім означеного методу, було використано також типовий метод викривлення дійсності у вигідний радянській владі бік. Такі особливості яскраво простежуються в період Другої світової війни, що характеризується зверненням до героїчного епосу, який ретранслюється через «сталінські» підтексти. Сценарій кінострічки «Богдан Хмельницький» (1941 р., реж. І. Савченко), оснований на історичній тематиці, підлаштовується під політичні тенденції тогочасної світової арени. Робота має антипольське спрямування з ізоляціоністським і націоналістичним шаром. Ця кінострічка є першим прецедентом маніпулятивного впливу кіно на маси, адже, виступаючи в ролі психологічної та ідеологічної підтримки, вона невтомно нагадує основний обов'язок народу, а особливо українців, – ставати на боротьбу за Сталінім проти фашистів (Госейко, 2005, с. 108).

Нові кіноздобутки. Всі три окреслені періоди мають свої досягнення та відкриття, що є наслідком сплеску кінопродукції на ринку України.

Період Першої світової війни характеризується появою нових осередків кіновиробництва вітчизняного походження, що пов'язано з відтоком зарубіжного кіно з України. Це ательє в Прилуках, підприємство Рабінкова та Кагана, Ольшевського в Катеринославі, Порошина та Гордіна в Харкові, кінематографічне товариство «Мізрах», контора Посельського в Одесі, «Аргус» у Києві, виробництво братів Сквирських в Луганську, кіностудія «Світлотінь» в Києві тощо.

Крім того, в умовах Першої світової війни розвинулось і операторське мистецтво. Зокрема, на противагу статичному кадру, – домінантному в кіно до Першої світової війни, – постав кадр

у русі. Адже умови бою вимагали від операторів бути більш динамічними, тобто змінювати ракурси та кути зйомки, проводити її в русі. Часто оператори вели свою роботу на рухомих об'єктах (потягах, машинах, літаках). Крім того, в цей час з'являється новий тип зйомки – пейзажна панорама (Дорошенко, 2014, с. 62).

У період Другої світової війни відбувається освоєння кольорової плівки. Першими картинами, які випущені з застосуванням нової технології, стали «Сорочинський ярмарок» та «Майська ніч», відзняті на Одеській кіностудії.

Важливою подією періоду російсько-української війни є вихід українського кіно на міжнародну арену, зокрема, на сцени міжнародних фестивалів і конкурсів. За словами сучасного режисера А. Колубаєва: «Важливо представляти українське кіно на міжнародних фестивалях, бо це допомагає розповсюджувати правду про Україну. У часи війни та глобальних викликів українське кіно стає потужним голосом, який може доносити до світової аудиторії реальні події, переживання та боротьбу українського народу. Фільми можуть слугувати своєрідною культурною дипломатією, показуючи світу український контекст через особисті історії та національні наративи» (*Ukrainian cinema is a powerful... EP*).

Крім особливостей, окремо слід виділити виклики в умовах війни, які з'явилися перед кіновиробниками:

– професійний кадровий голод. Мобілізація не робить винятків для митців. Якщо під час Першої світової війни операторів направляли на поле бою для фіксування подій, то у роки Другої світової війни залучення до військової служби чоловіків віком до 50 років спричинило кадровий голод зокрема і в кінематографічній індустрії: майже всі оператори та кінодокументалісти опинилися на передньому краї (Госейко, 2005, с. 107). Те саме ми спостерігаємо у сучасних реаліях російсько-української війни. За даними Національної спілки журналістів України та Міжнародної федерації журналістів, 75 медійників загинули на фронті (Killed List, EP). Серед них фотографи, режисери, блогери, журналісти, відеоінженери та ін.;

– мовне питання. Якщо перший період позначений дією Валуєвського указу, що забороняв використання української мови категорично, другий – начебто і дозволяв, однак не пропускав через цензуру на широкий загал, то під час третього періоду (а саме до 2022 р.) мовне питання змінило ракурс. Фільми,

відзняті українською, задля кращого продажу перекладалися російською. Таким чином, ці роботи ставали російськими не лише для зарубіжного глядача, а й у свідомості самих українців. Прикладом може стати стрічка «Віддана» (реж. К. Сиволап, 2020 р.), що була відзнята українською мовою й має яскравий «станіславський» колорит. На онлайн-майданчиках складно знайти її українською мовою, хоча саме нею розмовляють в оригінальному кіно. Натомість багато платформ пропонують до перегляду стрічку саме російською мовою;

– висока ймовірність знищення матеріалів та неможливість знімати кіно через військові дії. Історичним прикладом є призупинення діяльності щойно утвореного кінематографічного приватного підприємства в Одесі під орудою Д. Харитоненка, який через франко-англійську окупацію міста призупинив діяльність (Госейко, 2005, с. 16); неможливість продовження зйомок картини «Пісні про Довбуша», що була перервана фашистським наступом у 1941 р.

У сучасному кінопросторі військові дії втруtilись у роботу над стрічкою «Памфір». А вже процес її створення розпочався ще до вторгнення Росії, а продовжитися зміг лише після відносної стабілізації ситуації в Києві. Завдяки тому, що О. Верховинець, який відповідав за монтаж звуку, зміг дістатися до студії навесні під час вторгнення у 2022 р. та зберегти матеріали, продовження над роботою стало можливим.

Дослідження розвитку кіно у періоди Першої, Другої світових війн та часів російсько-української війни 2014 р. отримало нове розкриття у статті через проведення паралелей між особливостями та викликами в означеній галузі. Таке спрямоване вивчення питання функціонування кіномистецтва під час різних війн є широким та багатограним, що відкриває шляхи та глибини для подальшої його розвідки.

Висновки. Занурюючись в історію виникнення кіноіндустрії на теренах України, виявлено, що вона йде паралельно із розвитком цієї галузі в Європі. Розпочинаючи від мандрівних зарубіжних демонстрацій рухомих фотографій, кінематографів, сіне-люм'єрів, хрономатографів, сейнематографів, зрештою, на початку ХХ ст., з'являються активні діячі українського кінематографа.

Під час війн зросла важливість кіно, адже воно стало не елементом розваги, а засобом фіксації історії та психологічної підтримки. Вперше кінематографу надано роль маніпулятивного інструменту

наприкінці Другої світової війни через картину «Богдан Хмельницький». У наші часи цей бік кінематографії активно застосовується як у великих кінострічках, так і в менших варіантах відео – рекламних, агітаційних, соціальних роликах. Отже, бачимо, що зародження цієї функції кіно відбулося набагато раніше, ніж виникло телебачення.

Розгляд питання особливостей та викликів українського кіно в період війн здійснено згідно з періодизацією: I. Кіно у роки Першої світової війни (1914–1918 рр.); II. Кіно у роки Другої світової війни (1939–1945 рр.); III. Кіно під час російсько-української війни (з 2014 р.). Спільними особливостями для українського кіно під час всіх означених періодів є: інтенсифікація виробництва стрічок; розвиток жанру документального кіно, що розкриває хроніку через особисті історії бійців і цивільних людей; нові кіноздобутки.

Серед викликів, які ставали на заваді розвитку кіномистецтва виявлено: професійний кадровий голод через мобілізацію; мовне питання; висока ймовірність знищення матеріалів і неможливість знімати кіно через військові дії.

Дослідження потребує подальшого занурення у вивчення інших особливостей і викликів у процесі кінотворення та можливим проведенням паралелей у міжнародному просторі.

Джерела та література

- Берест, Б. (1962). *Історія українського кіно*. Нью Йорк: НТШ. 272 с.
- Госейко, Л. (2005). *Історія українського кінематографа. 1996–1995*. Пер. з франц. Київ: KINO-KOLO. 464 с.
- Дорошенко, А. (2014). Образи війни у українському кінодокументі 1920-х років. *Студії мистецтвознавчі*. Число 1. С. 61-68.
- Ілляшенко, В. (2004). *Історія українського кіномистецтва. 1893–2003*. Київ: Бік. 412 с.
- Clausewitz, C. *On War*. URL: <https://www.gutenberg.org/files/1946/1946-h/1946-h.htm#chap01>.
- Killed, List. (2023). Ifj's Annual Report on Journalists and Media Staff Killed on 2022 *International Federation of Journalists*. Brussels. 84. URL: https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/FIJ_2022_Killed_List.pdf
- Мистецтво під час війни: розвиток українського кіно. URL: <https://dyvys.info/2023/10/31/rozvytok-ukrayinskogo-kino/>
- Shaw, T., Youngblood, D. (2010). *Cinematic Cold War: The American and Soviet Struggle for Hearts and Minds*. University Press of Kansas. Lawrence.

Українське кіно – потужний інструмент в інформаційній війні: Артем Колубасєв про значення кіноіндустрії під час воєнного стану. URL: <https://unt.ua/news-suspilstvo-culture/133749-ukra-ns-ke-k-no---potuzhnyi-nstrument-v-nformac-yn-y-v-yn-artem-kolyuba-v-pro-znachennya-k-no-ndustr-p-d-chas-vo-nnogo-stanu.html>

Ober, J., Rusakov, S., & Matuskevych, T. (2024). The effects of the war in Ukraine on the environment of Ukrainian artists: An evaluation by a diagnostic survey. *Media, War & Conflict*, 0(0). URL: <https://doi.org/10.1177/17506352241269604>

References

Berest, B. (1962). *Istoriya ukrayinskogo kina* [The History of Ukrainian Cinema]. New York: NTSH. 272 p. [in Ukrainian]

Goseiko, L. (2005). *Istoriya ukrayinskogo kinematografa* [The History of Ukrainian Cinema. 1996–1995]. Kyiv: KINO-KOLO. 464 p. [in Ukrainian]

Doroshenko, A. (2014). *Obrazi viyni u ukrayinskomu kinodokumenti 1920-hrokiv* [Images of War in the Ukrainian Film Document of the 1920s]. *Art History Studies*. Issue 1. P. 61–68 [in Ukrainian]

Iliashenko, V. (2004). *Istoriya ukrayinskogo kinomistetstva* [The History of Ukrainian Cinema. 1893–2003]. Kyiv: Vik. 412 p. [in Ukrainian]

Serhii Kalantay

Ukrainian cinema in times of war: features and challenges

Abstract. *The purpose* of the study is to identify the peculiarities and challenges of Ukrainian cinema during the wars (the First and Second World Wars, the Russian-Ukrainian War of 2014) and to draw parallels between the cinema of these periods. **Methodology.** The study uses retrospective, historical, analytical, methods; the method of synthesis and generalisation, comparison and contrast. **The scientific novelty** lies in drawing parallels between the peculiarities and challenges in the field of cinema. Such a comprehensive study of the functioning of cinema during different wars is broad and multifaceted, which opens up ways and depths for further research. The study of the peculiarities and challenges of Ukrainian cinema during the wars was carried out according to the following periodisation: Period I – cinema during the First World War (1914–1918), Period II – cinema during the Second World War (1939–1945), Period III – cinema during the Russian-Ukrainian war (since 2014). The common features of Ukrainian cinema during all these periods are the intensification of film production, the development of the documentary genre, which reveals chronicles through personal stories of soldiers and ordinary people, and new achievements. Among the challenges that hindered the development of cinema were the professional staff shortage due to mobilisation, the language issue, the high probability of destruction of materials, and the inability to make films due to military operations. Examples of films from each period that correspond to these features are given, and an excursion into the origins of Ukrainian cinema is made. **Conclusions.** During the wars, the importance of cinema increased, as it became not an element of entertainment, but a means of recording history and psychological support. It is determined that cinema was first given the role of a manipulative tool during the Second World War. This topic has a large-scale historical outline and should be studied in more depth in further research.

Keywords: cinema, cinema art, war, film studio, cinematography.

Clausewitz, C. On War. URL: <https://www.gutenberg.org/files/1946/1946-h/1946-h.htm#chap01> [in English]

Killed, List. (2023). Ifj's Annual Report on Journalists and Media Staff Killed on 2022 International *Federation of Journalists*. Brussels. 84. URL: https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/FIJ_2022_Killed_List.pdf [in English]

Art during the war: the development of Ukrainian cinema. URL: <https://dyvys.info/2023/10/31/rozvytok-ukrayinskogo-kino/> [in Ukrainian]

Shaw, T., Youngblood, D. (2010). *Cinematic Cold War: The American and Soviet Struggle for Hearts and Minds*. University Press of Kansas. Lawrence. [in English]

Ukrainian cinema is a powerful tool in the information war: Artem Kolyubayev on the importance of the film industry during martial law. URL: <https://unt.ua/news-suspilstvo-culture/133749-ukra-ns-ke-k-no---potuzhnyi-nstrument-v-nformac-yn-y-v-yn-artem-kolyuba-v-pro-znachennya-k-no-ndustr-p-d-chas-vo-nnogo-stanu.html> [in Ukrainian]

Ober, J., Rusakov, S., & Matuskevych, T. (2024). The effects of the war in Ukraine on the environment of Ukrainian artists: An evaluation by a diagnostic survey. *Media, War & Conflict*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/17506352241269604> [in English]